

Sociální pedagogika na katedře pedagogiky Pedagogické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích

Miroslav Procházka

Historie studijního programu

Obor Sociální pedagogika má na Pedagogické fakultě Jihočeské univerzity dlouholetou tradici, a to v podobě bakalářského studijního programu realizovaného v kombinované formě. První model studia vznikl již v roce 1997 na základě společenské poptávky. Fakulta se od počátku devadesátých let angažovala v tematické pedagogicko-psychologické přípravě pracovníků Policie ČR, kteří se profesně angažovali v oblasti práce s mládeží, v prevenci kriminality a ve spolupráci se školami při řešení výchovných problémů žáků. Potřeba jejich systematické přípravy vedla k iniciování spolupráce a akreditaci bakalářského studijního programu Sociální pedagogika ve specifickém zaměření pro profilování pracovníků policie specializovaných na práci s mládeží. Zájem o studium oboru postupně u policie i u pracovníků veřejné správy či zájemců z oblasti sociální práce narůstal. Postupem času se tak ukázalo, že úzká specializace programu je jeho nevýhodou a v roce 2003 tak byl program akreditován do nové podoby. Profil absolventa byl vytvořen tak, že na společný široký oborový základ, tvořený sociální pedagogikou, sociologií, pedagogickými a psychologickými disciplínami, navazovaly tři bloky volitelných předmětů, sdružených do tzv. specializační části studia. První specializace navazovala na předešlou verzi programu a poskytovala poznatky z oblasti činností a řízení bezpečnostních služeb, kdy její obsah tvořily také oblasti práva a kriminalistiky. Druhou specializaci smluvně zajišťovala VŠE v Praze, Fakulta managementu v Jindřichově Hradci, neboť zaměřením na veřejnou správu se opírala o zde rozvíjená témata z managementu veřejné správy. Třetí specializace orientovala absolventy na vzdělávací a výchovnou praxi tak, aby se absolventi mohli zapojovat do výchovné a edukační práce s dětmi a mládeží. V poslední úpravě programu formou reakreditace stávajícího modelu v roce 2008 došlo k zachování modelu jen se změnou specializace veřejná správa na základy speciální pedagogiky. Úprava programu zohlednila nárůst počtu studentů z oblasti sociální a edukační práce a potřeby postupně se prosazujícího modelu společného vzdělávání. Tento model je v podstatě zachován v aktuálně řešené akreditaci.

Zaměření studijního programu a profil absolventa

Jak již bylo naznačeno výše, specifikem modelu je provázanost pregraduální přípravy sociálních pedagogů na výchovnou a preventivní praxi. Absolvent má být schopen realizovat pedagogickou a sociálněpedagogickou profesní činnost zaměřenou na děti, mládež, dospělé i seniory. Obsahový základ předmětů teoretického základu vychází z pojetí oboru jako hraničního, kdy dochází k sepětí sociální pedagogiky s pedagogikou (obecná pedagogika, teorie a metodika výchovy), sociologií (obecná sociologie, sociologie rodiny a mládeže) a s širším společenskovedním základem (etika, základy práva, základy managementu). Specifické profesní kompetence vycházejí z modelu, který propracovala Asociace vzdělavatelů v sociální pedagogice. Jedná se například o kompetenci poradenskou, opírající se především o výstupy studia psychologických disciplín; kompetenci intervenční, vycházející z poznatků o prevenci rizikového chování, o sociální práci, práci s rizikovými skupinami aj. Klíčové je též rozvíjení kompetencí komunikativních (předměty sledující osobnostní a sociální rozměr mezilidské komunikace a interakce), metodologických a diagnostických (s důrazem na získávání dat od klientů i na systematické vyhodnocování potřeb a problémů jedinců či skupin) a kompetencí manažerských. Vzhledem k náročnosti práce sociálního pedagoga ve smyslu zvládnání zátěže a stresu je vytvořen dostatečný prostor pro rozvoj kompetence osobnostně kultivující

(např. kurz pozitivní psychologie, psychohygieny apod.).

V poslední verzi akreditačního materiálu je profil absolventa zaměřován výrazněji na oblast školního působení sociálního pedagoga. Reagujeme tím na realitu inkluzivního vzdělávání. Ukazuje se, že personální doplnění školního poradenského pracoviště o sociálního pedagoga je ve vztahu k sociální realitě prostředí škol některých regionů a lokalit zcela nezbytné.

Výzkumné zaměření pracoviště

Zajištění kvality programu samozřejmě vždy souvisí s kvalitou jeho personálního obsazení. V případě pracoviště na Pedagogické fakultě byl vždy program zajišťován katedrou pedagogiky a psychologie, která do roku 2020 fungovala jako sloučené pracoviště s širokou týmovou základnou. Neetablovala se tedy samostatná katedra sociální pedagogiky ani oddělení neučitelské pedagogiky a rozvoj programu se integrálně odehrával s učitelskými programy, a tedy i s tématy (a projekty), které orientovaly sociální pedagogiku na sociální prostředí rodiny a školy. Paradoxně se tak do budoucna, která je, a doufáme i bude, stále více sycena přibližováním potřeb školní/školské praxe a sociálněpedagogické práce, otevírá prostor pro prosazování sociálních pedagogů ve školách. Aktuálně došlo ke vzniku samostatné katedry pedagogiky, kde se otevírá prostor pro rozvoj i programů neučitelské pedagogiky, a to jak sociální pedagogiky, tak například vychovatelství.

Pokud jde o odborný profil pracoviště, sledujeme dlouhodobě tři oblasti:

- tematiku sociální prevence a intervence, a to především ve spojení s programy určenými pro školní prostředí;
- otázky působení sociálního pedagoga ve škole, mapování podob již existující spolupráce sociálních pedagogů se školami a učiteli, a to jak v rámci školního poradenského pracoviště, tak roli sociálních pedagogů jako nezávislých expertů intervenujících v situacích, kdy učitelé, žáci či jejich rodiče potřebují pomoci;
- otázky využívání prvků zážitkové pedagogiky, edukace v mimoškolním prostředí v sociálněpedagogickém kontextu.

Zmíněná témata se realizují v projektových a publikačních aktivitách pracoviště. Pro profesní studijní program jsou jednak důležité projekty s aplikační sférou. Jedná se například o spolupráci s MŠMT či Krajským úřadem Jihočeského kraje na projektech prevence rizikového chování a vytváření metodických opor pro realizaci prevence v regionu, na řešení otázek efektivní prevence šikany, intervence do klimatu třídy a mapování sociálních opor v třídních kolektivech (spoluřešitel Kressa; Jihočeský kraj, [n.d.](#)). V oblasti působení sociálního pedagoga ve škole jsou mapovány příklady inspirativní praxe funkčního zapojování sociálních pedagogů do kooperace ve školních poradenských pracovištích (spoluřešitel Procházka; Národní ústav pro vzdělávání, [n.d.](#)) či posilování kompetencí učitelů a dalších pedagogických pracovníků při realizaci inkluzivní podpory žáků ze sociokulturně znevýhodněného prostředí (Iceland, Liechtenstein, Norway grants, řešitelé Vítečková, Procházka a Najmonová; Dům zahraniční spolupráce, [n.d.](#)). V třetí oblasti se jedná například o projekt TA ČR identifikující význam prožívání volného času dětmi a mládeží (spoluřešitelé Kaplánek a Procházka; TAČR STARFOS, [n.d.](#)). Zmíněné oblasti odborného zájmu se promítají do publikační činnosti členů katedry i do přednáškové činnosti jejich jednotlivých členů.

Další aktivity spojené s rozvojem studijního programu

Pro udržování dynamiky i kvality studijního programu je důležitá celá řada aspektů. Jedním je udržování jeho internacionálního charakteru. Pro profilování oboru jsou důležité např. zkušenosti ze spolupráce s Pedagogickou fakultou UMB v Banské Bystrici (zkušenosti s prosazováním sociálních pedagogů ve školách), Filozofickou fakultou UK v Bratislavě (profilování teoretického základu oboru), s Pädagogische Hochschule Linz (zkušenosti s uplatňováním multikulturních přístupů ve školách

integrujících žáky menšin), Univerzitou v Lodži (profilování kompetencí sociálního pedagoga), Univerzitou v Reykjavíku (inkluzivní vzdělávání žáků a rodičů ze sociokulturně odlišného prostředí) či Univerzitou v Užhorodu (sociálněpedagogická práce s menšinami). Stejně významná je ale také spolupráce s pracovišti v České republice. Důležité je především vytváření komunity vzdělavatelů v sociální pedagogice, která má potenciál sjednocovat snahu o prosazení oboru ve školské sféře a v zařazení sociálních pedagogů mezi ostatní pedagogické profese. A možná posledním významným bodem, který charakterizuje pracoviště, je udržování kontaktu s absolventy, jejich zařazování do výuky i zapojování do společné výzkumné spolupráce. Obor, katedra, to jsou vždy lidé a to, jak dokážou spolupracovat. V této personální rovině leží budoucnost sociální pedagogiky na jihu Čech.

Závěrem

Dlouhá tradice sociální pedagogiky na Pedagogické fakultě JU v Českých Budějovicích naznačuje i její perspektivy. Současná diskuze o rozvoji vzdělávací soustavy ČR do roku 2030 ukazuje, že se zde vytváří prostor pro uplatnění inkluzivního potenciálu studijního programu sociální pedagogika. Jeho absolventi mohou svou koordinační a podpůrnou činností rodin a žáků ze sociokulturně znevýhodněného prostředí omezovat regionální disparity v kvalitě vzdělávání, svým působením omezovat segregaci tendence v konkrétních školách, realizací preventivní a socioedukační práce ve škole pozitivně ovlivňovat klima tříd a začleňování žáků do dětských kolektivů, podporovat žáky s odlišným mateřským jazykem a propojovat učitele a rodiče těchto žáků. Aktuálních úkolů se otvírá tedy velké množství a katedra pedagogiky na Pedagogické fakultě JU spolu s ostatními vysokoškolskými pracovišti v České republice může být výborným institucionálním a organizačním zázemím pro hledání cest k řešení těchto problémů, může být partnerem pro MŠMT ČR a další instituce intervnující do zmíněných oblastí.

Literatura

- Dům zahraniční spolupráce. (n.d.). *Fondy EHP 2014-2021. Program vzdělání*. https://www.dzs.cz/sites/default/files/2021-10/Fondy%20EHP%2C%20P%C5%99ehled%20schv%C3%A1len%C3%BDch%20projekt%C5%AF_2.%20v%C3%BDzva.pdf.
- Jihočeský kraj. (n.d.). *Podpora odborného růstů metodiků prevence v Jihočeském kraji*. <https://kraj-jihocesky.cz/krajsky-urad/odbor-socialnich-veci#prevence-rizikoveho-chovani>
- Národní ústav pro vzdělávání. (n.d.). *Společné vzdělávání a podpora škol krok za krokem. Implementace Akčního plánu inkluzivního vzdělávání – metodická podpora (APIV A)*. <http://www.nuv.cz/projekty/apiva>
- TAČR STARFOS. (n.d.). Prožívání volného času dětí staršího školního věku jako výzva pro pedagogiku. TL0200038. <https://starfos.tacr.cz/cs/project/TL02000387#project-main>

Miroslav Procházka
Pedagogická fakulta, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

PhDr. Miroslav Procházka, Ph.D. působí na katedře pedagogiky Pedagogické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích jako její vedoucí. Věnuje se otázkám profesního uplatnění sociálních pedagogů ve školním prostředí, realizaci školní prevence a otázkám rozvoje kompetencí učitelů i sociálních pedagogů. V publikační a projektové činnosti se zajímá o kooperaci pedagogů s dalšími experty, podmínkám a limitům školní preventivní a výchovné práce, tématům z oblasti teorie a metodiky výchovy. Je členem redakční rady časopisu Sociální pedagogika a Asociace vzdělavatelů v sociální pedagogice.